

5. Krónika. A krónikában olvasható egy interjú KAREL KOMÁREKkel, aki a cseh Acta onomastica folyóirat szerkesztőbizottságának tagja, s névtani kutatásai során első-sorban a bibliai nevek cseh nyelvben való előfordulásával foglalkozik (259–266).

6. Hírek és megjegyzések. A rovatban (267–291, 434–451) ismertetik az egyes országokban megjelenő névtani folyóiratokat (többek között a Névtani Értesítő 43. és 44. számát), kiadványokat, konferenciákat, szemináriumokat, a tulajdonnevekkel foglalkozó, a sajtóban és a világhálón olvasható cikkeket. Ž. DVOŘÁKOVÁ beszámol a 2022-ben Csehországban kérvényezett új keresztnemekkel kapcsolatos szakértői véleményekről is (286–291).

BAUKO JÁNOS

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1297-6177>

Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem

Közép-európai Tanulmányok Kara

Вопросы ономастики 20. (2023)

Főszerkesztő: JELENA BEREZOVIČS. Uráli Állami Egyetem, Jekatyerinburg. 902 lap
(1. 240 lap, 2. 342 lap, 3. 312 lap)

Az Oroszországban, az Uráli Állami Egyetemen megjelenő névtani folyóirat 2023. évi számaiban harmincegy tanulmány és számos rövidebb írás (kisebb közlemény, recenzió, konferenciabeszámoló, megemlékezés) jelent meg, zömében orosz, kisebb számban angol nyelven. Az alábbiakban a három szám tartalmát ismertetem.

1. szám

Tanulmányok. Az első számban tizenkét tanulmány kapott helyet: tíz orosz és kettő angol nyelven íródott. A rovat első írásában A. JE. PETROSZJAN a legősibb örmény viharisten nevét vizsgálja (9–28). Az ókori örmény sztéléken ábrázolt istenséget hasonló formában jelenítik meg, mint a hurrita Tessub, urartui Teyseba istenséget, illetve a görög mitológiában szereplő Thészeuszt. A szerző a nevek megfejtéséhez örmény etimológiát javasol. Ezt követi V. V. NAPOLJSZKIHNAK az altáji nyelvek közé tartozó hakasz nyelv mítoszaiban felbukkanó *ker* szóval és a mamut, valamint a hozzá köthető különböző kitalált lények prejenyiszeji megnevezésének eredetével foglalkozó tanulmányának második része (29–42) (előzményét l. a 2022/3. számban). A kötet harmadik tanulmánya SZÓKE MELINDA angol nyelvű írása, melyben a szerző a pécsváradi apátság alapítólevelének példáján mutatja be azokat az általa kidolgozott módszereket, amiknek a segítségével – a helynevek elemzése révén – lehetségessé válhat a hamisított, másolatban fennmaradt vagy datálatlan oklevelek keletkezési idejének meghatározása (43–55). I. I. RUSZINOVA és A. V. CSERNIH a Permi határterület lakosainak ún. kollektív neveit mutatja be (56–79). Az egyes régiók, települések lakosaira összefoglalóan használt nevek jellegzetes etnolingvisztikai tájképet alkotnak, amely visszatükrözi a nyelvjárási sajátosságokat, a viselkedési szokásokat, foglalkozásokat, a lakóhely földrajzi és éghajlati sajátosságait stb.

I. A. PODJUKOV kutatásának középpontjában szintén a permi régió áll: a szerző a Permi határterület munkásainak szakzsargonjában, valamint az ifjúsági nyelvben, a börtön- és katonai stb. szlengben használt, személynévi eredetű megnevezéseket, tárgyak, munkafolyamatok megszemélyesítését vizsgálja (80–91). A kutatás célja a megszemélyesítés okainak, folyamatának és módszereinek a feltárása, az így alkotott nevek funkcióinak elemzése. Sz. A. AFANASZJEVA a litván tulajdonnevek átírásának módjait vizsgálja a 14–18. századi fehérórosz, illetve litván krónikák alapján (92–110). Bár a szláv szerzők a litván neveket saját nyelvük fonetikai szabályai alapján jegyezték le, a krónikák értékes forrásai a litván nyelvtörténetnek. Ugyancsak a személynévvel foglalkozik I. V. NYECSAJEVA tanulmánya, amely a tulajdonnevek helyesírási problémáit járja körül. Figyelme a személy- és helynevekben használt nagybetűs írásmódra összpontosul (111–139). E. PUREV, O. TSEND, P. BAZARJOV és T. CHISIGSUREN angol nyelvű tanulmánya a mongol helynevekben előforduló színnevek tipologizálási lehetőségeit mutatja be (140–155). A vizsgálat kimutatta, hogy a színnevek használata összefüggést mutat a lakóhellyel, valamint a mongolok életmódjával, leginkább az állati szőrzet árnyalatainak a kifejezésével. O. V. BELOVA orosz nyelvű írása az ukrán–fehérorosz határ közelében használt, a tél elűzésének rituáléjával kapcsolatos helynevekkel foglalkozik (156–166). A szerző a különböző népi rigmusokban előforduló olyan helyek neveit vizsgálja, ahová a lakosság kiűzi a telet a saját lakóhelyéről. O. V. PETESOVA a Kalinyingrádi terület természeti objektumainak múlt századi átnevezését vizsgálja (167–182). Az egykori kelet-porosországi régió a II. világháború után került a Szovjetunióhoz. A mai orosz enklávét német helyneveit hivatalos úton oroszra cserélték, eltüntetve a korábbi lakosság helynévi nyomait. Sz. O. GORJAJEV és I. G. POLJAKOVA tanulmánya egy érdekes intézménynévtypussal foglalkozik: a bérnyaság intézményének megjelenése és elterjedése kapcsán a szolgáltatást nyújtó cégek, szervezetek reklámszerű neveit vizsgálják és mutatják be (183–201). A tanulmányok sorát JE. V. DZJUBA, Sz. A. JEREMINA és JU. V. ROGOZINNYIKOVA közös írása zárja, amely az amerikai karikatúrákban megjelenő, orosz irodalommal kapcsolatos nevek kérdését járja körül (202–222). A karikatúrákban kiemelt szerepet kapnak a legismertebb írók és költők, illetve közismert műveik, amelyekről rendszerint sztereotip és erősen ironikus képet közvetítenek.

Recenziók. A tanulmányok mellett a kötetben egy ismertetés szerepel: T. G. BASZAN-GOVA a Kalmük Köztársaság 2019-es helynévszótárát mutatja be (223–228). A szótár több mint 2400 szócikket tartalmaz, orosz és kalmük nyelven adja közre a köztársaság legfontosabb toponimáit.

Tudományos élet. A folyóirat első száma a volgai névkutatók jubileumi, 20. konferenciájáról szóló beszámolóval zárul. A nemzetközi névtani konferenciát, melyen három szekcióban 7 ország nyelvészeinek 104 előadása hangzott el, 2022. október 5–7. között rendezték meg a Kalmük Állami Egyetemen (229–240).

2. szám

Tanulmányok. A második szám két angol és nyolc orosz nyelvű tanulmányt tartalmaz. A kötet első, terjedelmes tanulmánya angol nyelven íródott. J. L. GARCIA ALONSO a görög helynevekben előforduló *-nthos*, *-ssos* ~ *-ttos* képzőket vizsgálja. Az ezekkel létrehozott helynevek a görög névadás legkorábbi rétegébe tartoznak, s fontos adatokkal szolgálnak a görög nyelvtörténeti kutatások számára (9–40). Ezt követi V. L. VASZILJEV

tanulmánya, amelyben a szerző a *Valdaj* és *Valdaj-hegy* helynevek etimológiáját vizsgálja felül, megállapítva, hogy az alaki egyezés ellenére a két név eredete teljesen eltér egymástól (41–57). D. V. KUZMIN orosz nyelvű írása a dél-karéliai helységnevekben és mikrotoponimákban előforduló személynevekkel foglalkozik. A régió helyneveiben balti finn, valamint orosz eredetű pogány és keresztény nevek egyaránt nagy számban fordulnak elő (58–102). A kötet negyedik írása angol nyelvű: az ANTONI ORDINAS GARAU és XAVIER ORDINAS RIBAS szerzőpáros a Baleár-szigetek hegyneveiben előforduló földrajzi közneveket elemzi. Vizsgálatuk az élőnyelvi gyűjtés mellett kiterjed a térképek adataira is, s közel 50 ezer nevet érint (103–118). A. A. MAKAROVA terjedelmes orosz nyelvű tanulmánya az Oroszország északi régióinak helyneveiben gyakori *pogoszt* főnévvel foglalkozik. A szó etimológiai vizsgálatából kiderül, hogy a mai orosz nyelvben 'temető, templomkert, cinterem' jelentésű szónak elsődlegesen 'templomos falu, körzet, régió, közigazgatási egység stb.' jelentése volt. Ezzel magyarázható a helynévadásban játszott kiemelkedő szerepe a 19. század közepétől a 20. század elejéig terjedő időszakban (119–143). M. V. GOLOMIDOVA és A. V. DMITRIJEVA közösen jegyzett írása a helyi identitás jegyeinek (személyek, épületek, történelmi-gazdasági emlékek stb.) helynevekben való megjelenését vizsgálja. Kutatásuk középpontjában az Urál közelében fekvő kisvárosok belterületi helynevei állnak (144–173). A következő, angol nyelvű tanulmány egy afrikai nyelv, a setswana (tswana) személyneveinek hangtani felépítésével foglalkozik. A két szerző, BOIKANIEGO SEBINA és THAPELO JOSEPH OTLOGETSWE írásából kiderül, hogy a tswana nyelvben a férfi- és női nevek hangalakja eltérő, s az anyanyelvi beszélők intuitív módon felismerik egy személy nemét a név fonológiai formája alapján (174–192). E. L. BEREZOVICS és O. D. SZURIKOVA terjedelmes írásában a szláv *karacsun* szó etimológiáját járja körül (193–246). A köznévv számos jelentésben él a szláv nyelvekben, de jövevényszóként (*karácsony*) a magyarba is bekerült. Mitológiai névként, egy ősi szláv istenség nevéként a tudományos és szépirodalomban is találkozunk vele; a szerzők azonban rámutatnak, hogy az istenség személye csak az írói fantázia eredményeként jött létre. T. G. POPOVA cikke a legrégebbi orosz nyelvű szövegben, Létras Szent János Mennyekbe vezető létra című művének szláv fordításában szereplő 11 újszövetségi személynevet elemez (247–269). A szerző bemutatja a nevek szövegben betöltött szerepeit, felhívja a figyelmet a szöveg hibáira, illetve közread négy olyan, a szövegben előforduló szót, amelyek eddig nem kerültek be az orosz nyelvtörténeti szótárakba. Az írói névadás területére visz A. P. LIPATOVA, aki F. M. Resetnyikov egyik elbeszélésének a személynévadásában megnyilvánuló névadási stratégiákat mutatja be (270–287). A mű tíz szereplőjének nevei három kategóriába sorolhatók: egy, két és több változatban megjelenők. A főhős nevének hat formája jelenik meg a szövegben, de a névvariációk használata nem öncélú: lehetőséget nyújt a szereplők társadalmi kapcsolatainak bemutatására.

A családnevek történetéből. N. V. KABINYINA a Tyumenyi terület lakosainak körében használt *Bagrizlov*, *Badrizlov* stb. családnevek történetét és etimológiáját vizsgálja tanulmányában. A név elsősorban a kozákok körében gyakori, s az eredete és elterjedése is szorosan kapcsolódik hozzájuk (288–299).

Jegyzetek. A rovatban egy angol nyelvű írás kapott helyet, melyben SZ. JU. PAVLINA a politikai plakátokon használt tulajdonnevek szerepét vizsgálja. A tulajdonnevek a politikai kommunikáció részét képezik, s az amerikai és angol plakátok alapján végzett szociolingvisztikai vizsgálat rámutat ezek kommunikációs és egyben manipulatív felhasználására (300–312).

Recenziók. A rovatban három könyvismertetés kapott helyet. I. V. KRJUKOVA R. V. RAZUMOV 2022-ben megjelent, az orosz városi helynevekkel foglalkozó monográfiáját mutatja be (313–321). N. G. DANCSEVA a Bulgáriától elcsatolt, ma Szerbiához tartozó Caribrod község hely- és személyneveinek történeti-etimológiai szótárát ismerteti, melyben a bolgár A. CSOLEVA-DIMITROVA háromezer mikrotoponima és félezer személynév eredetét adja közre (322–328). L. JE. KIRILLOVA az A. A. AFANASZJEVA kandidátusi disszertációjából készült monográfiáját ismerteti (329–335), melyben a szerző a karéliai nyelvjárási határvidéken található Szjamozerja régió közel 3000 helynevét elemezte.

3. szám

Tanulmányok. A harmadik szám kilenc tanulmányt tartalmaz, ezek közül nyolc orosz és egy angol nyelvű. Az első írásban V. V. NAPOLJSZKIH és A. V. SZAVELJEV a *mari, merja, muroma* népnevek kérdésével foglalkozik (9–30). A kutatásba bevont helynevek segítségével, valamint a népnevek etimológiai vizsgálatával próbálják bizonyítani a kihalt *merja* és *muroma* népneveknek a *mari* névvel való szoros rokonságát. I. I. MULLONEN írásában négy, árvízre, vizek kiöntésére utaló finn-számi (lapp) eredetű földrajzi köznevet vizsgál, amelyek Karélia és más északorosz régiók toponimáiban fordulnak elő (31–48). Elemzése révén lehetőség nyílik számos helynév etimológiájának felülvizsgálatára, illetve a régi helynevek eredetének a feltárására. JE. V. ZAHAROVA és A. F. KRIVOZSENKO az oroszországi Murmanszki területen található *Knyazsa guba* helynév etimológiájának a megfejtésére tesz kísérletet (49–62). A többdimenziós vizsgálat során a nyelvi adatok mellett a régió gazdasági-társadalmi, kulturális és történelmi hagyományait figyelembe véve arra a következtetésre jutnak, hogy a helynév nem hozható kapcsolatba az orosz *knyaz* 'fejedelem' szóval, hanem valószínűleg számi eredetre vezethető vissza. A kötet egyetlen, terjedelmes angol nyelvű tanulmányában B. M. PRÓSPER az etruszk ábécéből származó ún. luganói ábécével foglalkozik, amelyet az i. e. 6–1. században kelták használtak az Alpok déli régióiban (63–103). A szerző az ún. „pillangójel” problémáját járja körül részletesen, s hangértékének megfejtéséhez kelta neveket használ fel. A. F. LITVINA és F. B. USZPENSZKI írása a szuzdali kolostorban található oltárkereszt feliratának a vizsgálatáról számol be (103–119). A kereszt értékes nyelvi és történeti adalékokkal szolgál a korabeli, 16–17. századi orosz történelemtől és névadási szokásokról. A szerzők a kereszt adományozójának, a megbuktatott, majd szerzetessé vált IV. Vaszilij (Sujszkij) cárnak a kétnevűségén keresztül mutatják be a névtani eredmények történeti kutatásokban való hasznosíthatóságának lehetőségeit. M. M. BENCIANOV szintén orosz nyelvű tanulmánya a *-vics* patronimikonképző történetével foglalkozik. A képző használata a 12. századtól általánosan elterjedté vált az orosz névadásban, de a források tanúsága szerint a 16. században már a társadalom felsőbb rétegeihez való tartozást jelölte (120–143). A szerző arra keresi a választ, hogy a képzővel alkotott nevek valóban a kiváltságos, magasabb társadalmi rétegekre voltak-e jellemzőek. JE. V. ZAPOLJSZKIH a permi óhitűek 1908–1917 közötti személyneveit vizsgálja az anyakönyvek adatai alapján (144–163). Az adatok a névadás változottságát mutatják, aminek az okai a felekezet történeti és nyelvi hagyományaiban keresendők. Ezt követően V. SZ. KUCSKO a Felső-Volga vidékén, a Kosztromai területen használatos, elsődlegesen a régióra jellemző egyedi ünnepnevekkel foglalkozik (164–183). A szerző részletes leírást ad a helyi ünnepek eredetéről, hagyományairól, illetve a névadás

háttéréről. A tanulmányok sorát I. T. VEPREVA és A. V. HARITONOVA írása zárja, amely Jekatyerinburg városának névtani sajátosságait mutatja be (184–199). A szerzők azokat a neveket veszik vizsgálat alá, amelyekben a regionális önazonosság jegyei jelennek meg. A város nevének, valamint a belterületi neveknek az analízise mellett figyelmet fordítanak a nagy marketingértékkel bíró ún. reklámnevek (terméknevek, fesztiválok, koncertek nevei, járműnevek stb.) körére is.

Alkalmazott névtan. JE. V. ARTYUNOVA az orosz helynevek helyesírásának kérdésével, elsődlegesen a különírás és a kötőjeles írásmód körüli problémákkal foglalkozik (200–221). A rovat másik írásában I. A. DAMBUJEV a helynevekben szereplő hangszűrtalan *a/o* helyesírásbeli váltakozását járja körül (222–240).

Jegyzetek. I. I. RUSZINOVA és A. V. CSERNIH az első számban megjelent írásuk folytatásaként újra a Permi régióban folyó gyűjtőmunkájuk eredményeiről számolnak be (241–268). Ezúttal a készülő névszótár anyagából a lakosságra, közösségekre használt ún. kollektív nevek újabb csoportját mutatják be.

Üzenetek. A rovatban egy angol nyelvű írás kapott helyet. Az iráni ALI REZA GHOLI FAMIAN az iráni tankönyvpiacon megjelent tankönyvek címeit vizsgálja (269–279). A konkurenciaharc miatt a szerzők és a kiadók minél hangzatosabb címek segítségével próbálnak piaci előnyt szerezni, mint azt az írás címében megemlített 'Csokoládézú fizika' is mutatja.

Recenziók. A folyóiratban egy recenzió szerepel: D. V. SZPIRIDONOV F. PERONO CACCIAFOCO és F. CAVALLARO Place Names. Approaches and Perspectives in Toponymy and Toponomastics című angol nyelvű könyvét mutatja be (280–288).

Évfordulók. Az Évfordulók rovatban Gennagyij Filipovics Kovalevet, a voronyezsi névtani iskola megalapítóját köszöntik 80. születésnapja alkalmából kollégái, barátai és diákjai (289–292).

Megemlékezések. Aloisz Iljics Nazarov (1961–2023) orosz nyelvésznek V. V. BAHTOV állít emléket (293–294), valamint az elhunyt tudós válogatott névtani publikációinak a bibliográfiáját is közli (295–296).

SEBESTYÉN ZSOLT

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1817-424X>

Nyíregyházi Egyetem

Namn och bygd 111. (2023)

Szerkesztők: STAFFAN NYSTRÖM – EVA NYMAN – INGE SÆRHEIM. Kungl. Gustav Adolf Akademien för Folkkultur, Uppsala. 205 lap

1. A Namn och bygd 111. száma hét, angol nyelvű összefoglalóval ellátott tanulmányt, négy kisebb írást és kilenc ismertetést kínál az olvasóknak.

2. VIDAL HASLUM a skandináv névtan egy régóta megoldatlan problémájával foglalkozik írásában (5–12): arra keresi a választ, hogy ha az egy szótagú semleges nemű főnevek egyrészes helynevekké válnak, miért kapnak *-ar* vagy *-ir* végződést többes